

NECROLOGIA

Joan August Brutails

En Joan August Brutails era un dels nostres, no sols per l'elecció que en feu l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS nomenant-lo membre corresponent, no sols per la col·laboració repetida en les nostres publicacions, sinó per l'amor amb què havia estudiat des de jove i durant tota sa vida les nostres coses. A aquest aspecte de la seva activitat és a la que volem dedicar aquestes ratlles, tribut al vell i lleal amic, mort després d'haver sofert els grans dolors de la guerra i de veure desfeta per la mort la seva llar, i d'esser aclaparat per la malaltia. Res, ni aquestes contrarietats pogueren abatre la seva intel·ligència poderosa i equilibrada i la seva voluntat ferma i coratjosa i fins apassionada.

La seva labor més complexa i més abundant ha estat la relativa als països catalans, i és aquesta la que mai no va deixar de mà, des dels primers temps fins a les darreries de la seva vida. L'arqueologia del Rosselló el va atraure amb passió des de bon antuvi. En 1886 publicà en el *Bulletin de la Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales* un *Etude archéologique sur le Castillet Notre-Dame de Perpignan*; i en els anys successius anava donant a conèixer, en la mateixa publicació departamental, o en el *Bulletin archéologique* editat a París pel «Comité des travaux historiques», o bé en l'*Album des monuments de l'art ancien du Midi de la France*, imprès a Tolosa, notes i monografies diverses referents a inscripcions romanes (1887), respecte la Catedral i el claustre d'Elna (1887), sobre les esglésies de Sant Martí de Fenollar i de Nostra Dona d'Arles del Tech, sobre *La Loge de mer, et l'architecture civile à Perpignan*, i sobre *L'Art religieux al Rosselló*. Des de llavors ha dit M. Chabot, president de l'«Académie des Inscriptions et Belles Lettres», es revela arqueòleg apassionat. Aquesta darrera monografia, publicada

durant els anys 1892 i 93 al *Bulletin archéologique*, va ésser més endavant traduïda al català pel senyor Jaume Massó i Torrents (havent l'autor revisat i ampliat l'original); versió que fou publicada pel Centre Excursionista de Catalunya en 1901. Es un treball, que marcà un veritable progrés en els estudis de l'arqueologia catalana, pel seu excel·lent mètode i pel gran conjunt d'elements i dades que presentava aplegats amb sistemàtica precisió; palesà una rigorosa formació científica i una admirable activitat. Fou per aquest llibre que l'arqueologia catalana arribà per primera vegada al món intel·lectual, i per la seva traducció la llengua nostra penetrà a la sala de treball dels grans estudiosos de l'art medieval. Recordem com el Comte de Lasteyrie un dia ens confessava que consultava la traducció catalana amb preferència a l'original francès, perquè era més completa i els seus coneixements de les llengües medievals de França li permetien llegir-la sense dificultat. Altres estudis de caràcter arqueològic cal també esmentar particularment; foren publicats per M. Brutails en volums de l'ANUARI de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, del qual

Joan August Brutails

va ésser sempre, i des del primer moment, un prestigiós col·laborador i un amic cordial. En l'ANUARI de 1907 (el primer que edità l'INSTITUT), va publicar un article sobre *Les influences de l'art oriental et les goths dans le Midi de la France*; i en el volum de 1915-20 ha tractat magistralment un problema tan interessant per a la història de l'Art a Catalunya i a Provença com és aquest: *Où s'est constituée l'architecture romane*, on amb una visió que superava l'estat de la ciència en el moment, estudia el que deu l'arquitectura romànica a aquesta extensió de terra de vora el mar Mediterrani, que va des dels Pireneus als Alps i que constitueix la Catalunya, el Llenguadoc i la Provença. Aquesta tesi de l'art romànic, anant de Sud a Nord per la gran via del Roine, la desenrotllava més tard en la seva Conferència sobre *La Géographie monumentale*, veritable estudi de geografia humana, aplicada a la difusió dels corrents artístics.

També sobre temes d'arqueologia litúrgica va publicar alguns articles (sobre la capa i casulla de Catllar, sobre algunes creus rosselloneses, l'àlbum d'objectes d'art de les esglésies de la Gironda); i no podem deixar de recordar la comunicació que sobre les marques d'orfebreria envià al Congrés d'Art cristià celebrat a Barcelona en 1913.

D'entre els treballs de caràcter diplomàtic i paleogràfic farem esment, com a principals, referents a Catalunya, dels següents: *La Bible de Charles V et autres manuscrits du Chapitre de Gironne* (publicat en *Bibliothèque de l'École des Chartes*, 1886), *Bulle originale de Silvestre II pour la Seu d'Urgel* (*Ibidem*, 1887), *Bulle sur papyrus du pape Serge IV* (en *Bulletin historique et philologique*, 1885), *Note sur quelques documents de Saint-Martin de Canigou* (1889).

En la història jurídica i de l'organització social i econòmica de les regions catalanes del Pireneu, la personalitat de M. Brutails assolí també gran relleu, pels seus importants estudis relatius a les institucions antigues i costums tradicionals del Rosselló i d'Andorra. En 1891 publicà a París, en la impremta nacional, *l'Etude sur la condition des populations rurales du Roussillon au moyen âge*, que dedicà a l'eminent Leopold Delisle, el qual havia assenyalat el camí per a aquesta classe de monografies amb una referent a la classe agrícola de Normandia. El llibre d'En Brutails conté una sèrie de capítols essencials de la història de les fonts del dret català i de l'origen i formació de les institucions, estructura social i economia de la nostra terra en l'Edat mitjana. Es una obra admirable, basada en una informació completíssima, havent practicat una recerca documental intensa i servint-se de la millor literatura relacionada amb la matèria. Aquesta hi és exposada amb una claredat i un mètode tals, que revelen la gran competència de l'autor, el qual es mostrà en aquest llibre a la mateixa altura com a historiador, com a jurisconsult i com a economista. Iguals condicions va demostrar més tard en una altra obra que, en la seva especialitat, ha esdevingut clàssica; em refereixo a *La coutume d'Andorre* (París, 1904), la vàlua de la qual queda prou demostrada tenint en compte que va ésser amplament aprofitada pels seus mateixos impugnadors. Sense subscriure totes les opinions que en aquest llibre i en altres escrits referents a la qüestió d'Andorra sostingué M. Brutails, havem de reconèixer que fou ell el qui més profundament i amb més ciència estudià els problemes de la dita vall, i que els seus treballs sobre el dret andorrà tenen una autoritat rellevant. Des que en 1891-92 discutí el tema dels orígens històrics de la qüestió d'Andorra (en controvèrsia amb un altre erudit il·lustre, benemèrit també de la història catalana, que fou M. Baudon de Mony, i amb un jurisconsult i professor català preadíssim, En Joan de Déu Trias i Giró) fins a la crítica del treball del nostre enyorat Miret i Sans sobre la mateixa qüestió (1918), i a les recensions d'algunes obres relacionades amb la història jurídica de la vall, foren molts els articles i notes que En Brutails va publicar sobre aquest tema en diverses revistes. El seu nom serà sempre més inseparable dels estudis andorrans. Per altra part exercí l'elevada magistratura de Jutge al Tribunal suprem d'Andorra que li permeté veure aquella supervivència pirenaica del dret medieval.

Quan en 1906 es celebrà a Barcelona el Congrés de la Llengua Catalana M. Brutails hi col·laborà també amb una interessant comunicació sobre: *Le droit andorrain. Sa formation et son évolution*. Altres estudis seus referents al dret català i a les institucions del Rosselló foren: *l'Etude sur l'article 72 des Usages de Barcelone, connu sous le nom de Loi Stratae* (*Nouvelle revue hist. de Droit fr. et étr.*, 1888), *l'Etude sur l'esclavage en Roussillon du XIII au XVII siècles*. (París, 1886), i les *Notes sur l'économie rurale du Roussillon à la fin de l'ancien régime* (Perpinyà, 1889). Per a donar una bibliografia detallada, caldria encara despullar amb tot compte, ultra les revistes i publicacions ja esmentades, altres en què M. Brutails va col·laborar, més o menys freqüentment, amb articles, notes i recensions, entre les quals: el *Journal des Savants*, el *Bulletin Hispanique*, la *Revue des Universités du Midi*, la *Revue des Pyrénées*, la *Revue d'Histoire et d'Archéologie du Roussillon*, etc.

L'INSTITUT li deu una darrera prova d'amor a Catalunya dada l'istiu de 1924, en els moments

més crítics perquè ha passat la nostra institució, lliurada al judici apassionat dels qui unien a la rancúnia vers ell, odis més profunds a ço que l'INSTITUT ha representat en el renaixement científic de Catalunya. D'aquell article memorable publicat en el *Journal des Débats* volem transcriure ací unes quantes ratlles, tot planyent-nos de no poder expressar amb la força de la seva frase el nostre agraïment: «L'INSTITUT ha tingut el mèrit d'aplegar-los (els seus homes) en un ambient favorable a l'eclosió de tan belles obres; ell — segons hom diu enllà dels Pirineus — ha fomentat el zel, l'esperit crític, els mètodes sans. Quan hom considera ço que ha realitzat en una quinzena d'anys, els fruits que ha collit, les llavors triades que ha confiat a un terreny generós i racionalment parat, el menys que pot dir-se és que l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS fa honor al seu país».

Entre les seves nombroses obres, la que dibuixa més sa intel·ligència i son caràcter és *L'Archéologie du moyen âge et ses méthodes*, que ha fortament contribuït al vigor científic de les recerques sobre l'art medieval. Res més precís que les seves crítiques, en les quals ni un matís no se li escapa. Les consideracions generals de sos raonaments i les majors de sos silogismes hi són ordenades i metoditzades, i el conjunt esdevé un tractat profund de mètode que M. Prou qualifica de «veritable introducció als estudis arqueològics». Aquest mètode, qui primer se l'imposà fou ell mateix en les seves obres. Res més precís que les seves descripcions i conclusions, on cada valor és sospesada amb el rigorisme d'un estudi matemàtic. Així eren també les seves crítiques, on la justícia era cuidada amb una precisió extraordinària tant en l'elogi com en l'objecció, feta de vegades amb passió continguda.

Aquell home de veu dolça i amable, d'aire humil, que havia recorregut tot el Pireneu amb son sac a l'esquena, fotografiant i dibuixant, dedicat a la pacífica tasca d'arxiver, cultivador de les coses que semblen inactuals, era un polemista formidable. M. Vitry, president de la *Société des Antiquaires de France*, dibuixava aquest aspecte de la seva personalitat: «Prompte a l'atac i a la polèmica, Brutails discutia fàcilment, no sense asperesa, la ploma a la mà, car una desgraciada malaltia el feia poc a propòsit per a la discussió com per a l'ensenyament oral. Ell prengué part en totes les grans qüestions arqueològiques del nostre temps sobre Moriensal, sobre Saint-Philibert de Grandlieu, sobre Saint-Front de Périgueux, argumentant amb vigor i sense mida per ço que ell creia ésser la veritat.» Fa alguns mesos rebíem, encara, açí una lletra seva contradint qualche hipòtesi que no li plavia amb una vivacitat d'agressió que demanà «qualque atenuació abans d'ésser utilitzada.»

Recordem la darrera vegada que vam dinar amb ell en la intimitat amb uns pocs amics arqueòlegs, com ell, medievalistes, amb quin esperit agressiu excitava a combatre unes teories que s'oposaven a les tradicionals franceses sobre l'origen de l'escultura romànica de l'arquitectura gòtica. Tan mateix aqueixa força viva de la seva discussió anava acompanyada de son saber, de son meditat estudi i de son esperit fonament cristià, ple de justícia i de bondadosa fortalesa.

M. Brutails nat en 1859, moria a darrers de l'any 1925. Catalunya ha perdut en ell un gran savi i un bon i autoritzat amic, i el nostre INSTITUT un home que li feia honor amb la seva autoritat, reconeguda per tot el món. — J. P. C. i F. V. T.

Felip Pedrell

L'il·lustre mestre Felip Pedrell, nat a Tortosa en 19 febrer de 1841, moria a Barcelona a 19 dies del mes d'agost de l'any 1922. En fer memòria de l'eminent mestre, recordem amb agraïment el gest noble del nostre musicòleg, el qual ja en vida, l'any 1918, havia fet ofrena de la seva biblioteca musical a l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. Al morir, ens deixava encara la resta dels seus llibres i manuscrits i feia hereu de la seva producció musical, morta que fos la seva afillada Na Elvira Alonso i Ferràn, al mateix INSTITUT, en l'ANUARI del qual, ell havia tan amorosament col·laborat.

El mestre Pedrell, el patriarca de la música hispànica fou el capdavanter i el creador de l'art musical modern dins la Península. Ell fou encara l'introduïdor i el propulsor dels estudis de la música històrica i de la musicologia, en general, entre nosaltres. En aquest punt recordem només les obres següents, deixant de banda molts estudis i articles publicats en diferents revistes i periòdics (1).

(1) Qui vulgui donar-se compte detallat de la producció pedrelliana vegi el *Catàleg revisat* per mà del mestre Pedrell que hom publicà en el volum d'*Escritos Heortásticos*. (Tortosa, 1911.)
Aquest Catàleg el publicava encara el professor Alfred Reiff en *Archiv für Musikwissenschaft* del 1921.